

ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАКОНОМІРНА СКЛАДОВА ЕВОЛЮЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Липов В. В., д. е. н., професор

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Розширення у травні 2004 р. ЄС на Схід Європи можна вважати справжнім тріумфом історичної еволюції МЕІ. Двадцять п'ять незалежних країн, майже десята частина населення планети, сформували інтеграційне об'єднання, яке за глибиною та досконалістю організації міжнародного економічного співробітництва набагато перевершило варіанти інтеграції, що коли-небудь існували та можна було б собі представити. Жодне з альтернативних майже п'ятисот нині існуючих міжнародних інтеграційних об'єднань ні за поточним станом ні за задекларованими завданнями навіть і близько не підходить до нинішнього ЄС.

Разом із тим, небувалі успіхи інтеграції породжують ускладнення проблем, з яким доводиться мати справу учасникам. Е. Люттвак, всесвітньовідомий дослідник геополітичних стратегій, звертає увагу на їх парадоксальну природу. Тріумфальний успіх стратегії в подальшому стає причиною її провалу. Можна визначити широкий спектр причин, що призводять до втрати ефективності стратегій, які продемонстрували свою дієвість на початкових етапах застосування. Серед них - активізація опонентів, що намагаються віднайти дієві заходи з протидії успішній стратегії, вичерпання ресурсного потенціалу середовища, на освоєння якого її спрямовано. Чим більший успіх забезпечує стратегія, тим більший супротив з боку суперників вона викликає, з'являються нові, більш витончені інструменти протидії Одночасно до використання переваг, що надає застосування успішної стратегії залучається зростаюча кількість конкурентів. До того ж, деякі з них вдосконалюють стратегію та отримують додаткові переваги перед винахідниками та іншими послідовниками-суперниками. Але, оскільки економічні ресурси за визначенням обмежені, на кожного з них припадає все менший обсяг «вершків», які дозволяє зняти успішна стратегія. Вона починає вичерпувати свій потенціал.

У випадку з ЄС альтернативою, що породжується самим успіхом стратегії європейської інтеграції, є посилення відцентрових процесів, дезінтеграція. Зовсім не випадково одну з глав свого дослідження про стратегію та логіку війни та мира Е. Люттвак назвав «Співпадіння протилежностей». У випадку зі співвідношенням процесів інтеграції та

дезінтеграції в ЄС ми маємо яскравий приклад діалектичної єдності та боротьби протилежностей. Поглиблення інтеграції призводить до подальшого ускладнення взаємозв'язків і взаємозалежностей між її учасниками. Вдається досягти синергетичного ефекту зростання ефективності системи в цілому. Але одночасно зростає ймовірність появи неочікуваних її наслідків. Вони можуть мати як позитивний, так і негативний характер, можуть стосуватися як інтеграційного об'єднання в цілому, так і лише окремих його складових. У випадку з європейською інтеграцією зростання вірогідності появи таких неочікуваних негативних наслідків накладається на зумовлене процесом розширення та розвитку ЄС посилення бюрократизації, ускладнення механізмів прийняття спільних консолідованих рішень, втрату оперативності реагування, зростання вірогідності виникнення суперечностей між окремими групами країн, що входять до об'єднання. Кожна з країн-учасниць зіштовхується з ситуацією втрати суттєвої частки важелів впливу на широкий спектр складових внутрішнього економічного життя, зокрема в таких сферах, як монетарна, міграційна політика. В умовах формування загальноєвропейського ринку суттєво обмежуються можливості підтримки власних виробників. Лишаються відкритими питання співвідношення між інтегрованим ринком робочої сили та національними системами соціального захисту та пенсійного забезпечення.

Дезінтеграція це проблема не лише ЄС. Більше того, вона набуває глобального характеру. Парадоксальність ситуації полягає у тому, що не лише країни, що розвиваються, а й країни які зазвичай виступали поборниками лібералізації міжнародної економічної взаємодії встають на цей шлях. Новий президент США Д. Трамп гальмує підписання Транстихоокеанського партнерства (ТТП), обіцяє перегляд НАФТА, посилює міграційні обмеження. Під великим питанням опинилися перспективи укладання Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства (ТАТІП). Більшість населення Великої Британії проголосувало за Brexit. Уряд країни розпочинає процедуру виходу країни з ЄС.

Привертають увагу дезінтеграційні процеси, що охоплюють окремі країни. Голосування за Brexit сколихнуло хвилю невдоволення в Шотландії. Знову постає питання про проведення референдуму стосовно її виходу зі складу Об'єднаного королівства. Але одночасно населення Шотландії лишається прихильником членства в ЄС. Весь світ із занепокоєнням спостерігає за розгортанням подій в Каталонії. В обох випадках мова йде про регіони, що довгий час перебували у складі єдиного інтегрованого економічного простору. До певної міри посилення відцентрових тенденцій в цьому випадку можна пов'язати з успіхами

економічного розвитку. Знову ж таки, як і у випадку з ЄС ускладнення економічних взаємозв'язків, взаємозалежностей призводить до зростання суперечностей між економічними суб'єктами, які формують єдиний економічний простір.

Саме дезінтеграційні процеси засвідчують наявність суперечностей в ході інтеграції. Посилення відцентрових, дезінтеграційних процесів слугує сигналом про необхідність перегляду системи відносин між учасниками. Процеси дезінтеграції набувають значення стимулу для їх вдосконалення. Лише таке розуміння дезінтеграції, як прояву на рівні явищного сутнісних суперечностей в інтеграційній системі здатне дати поштовх для дієвого розв'язання дійсних проблем, що насправді виникають в процесі розвитку інтеграційних об'єднань.

Концепція гнучкої інтеграції стала відповіддю на питання про шляхи подолання проблем, що породжуються посиленням процесів дезінтеграції у ході поглиблення інтеграції. Її можна розглядати як альтернативу моделі інтеграції, запропонованої Б. Беласи ще у 60-х роках минулого століття. Вчений розглядав інтеграцію перш за все як спільний, скоординований, поступальний рух всіх учасників до єдиної мети. Однак в міру поглиблення й ускладнення інтеграції виникає необхідність використання більш різноманітних інструментів її забезпечення. Врахування специфічності середовища господарювання окремих країн-учасниць передбачає застосування більш тонкого калібрування інструментів забезпечення їх взаємодії. Саме життя, практика втілення європейської інтеграції зумовили використання в залежності від конкретних умов різношвидкісної інтеграції (що передбачає наявність спільної мети та готовність послідовно просуватися до неї в міру виконання необхідних умов), інтеграції зі змінною геометрією (наявність такої мети хоч і не у всіх, але у більшості країн-членів), інтеграцію за принципом меню (дозволяє виокремити, але лишити в рамках інтеграції, проекти, в яких зацікавлені лише окремі члени і які в кінцевому підсумку не призводять до просування інтеграції в цілому). Серед форм гнучкої інтеграції - просунуте співробітництво; заздалегідь визначена гнучкість; просування case-by-case; проекти, до яких залучаються країни, що не входять до ЄС; окремі проекти держав-членів, що не підпадають під дію засновничих договорів. До найбільш вживаних інструментів гнучкої інтеграції можна віднести визначення транзитних і перехідних періодів, просунуте співробітництво, систему виключень, конструктивне утримання, міжурядові угоди, які допускають залучення інститутів та механізмів ЄС.

Запропонований підхід до розуміння витоків, сутності та змісту дезінтеграції дозволяє поглянути на неї як на чинник, що стимулює подальше вдосконалення та поглиблення інтеграційної співпраці, що в

кінцевому підсумку здатне розширити потенціал інтеграційного співробітництва України та ЄС.